

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Ілляшенко В.В.

курсант,

Науковий керівник: **Сергієнко І.О.**

капітан,

Національна академія Національної гвардії України

ТЕОРЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Забезпечення національної безпеки будь-якої країни як систематична цілеспрямована діяльність державних органів і структур громадянського суспільства щодо подолання негативних тенденцій стосовно людини і громадянина суспільства і держави та створення умов для їх належної життєдіяльності постійно перебуває під впливом різних факторів. Виникнення їх широкого спектру вимагає здійснення ґрунтовного наукового аналізу щодо виявлення впливу головних із них, з метою своєчасного зміщення акцентів у загальнодержавній політиці забезпечення національної безпеки, постановки відповідних завдань перед провідними ланками системи забезпечення національної безпеки, що й зумовлює актуальність і необхідність теоретичних розробок у цій сфері. Головною метою функціонування держави та найважливішою функцією системи державного управління є забезпечення безпеки людини, суспільства і держави. В сучасних умовах задоволення суспільної потреби в безпеці передбачає всебічне врахування низки факторів безпечного розвитку [1]. Найважливішими серед них є: тенденція зростання ролі природи у житті людства, поглиблене розуміння екологічних проблем, які накопичилися в біосфері; необхідність подальшого пізнання та врахування при розробці стратегії безпечного розвитку суспільства еволюційних законів природи і суспільства; важливість вибору такої стратегії національного розвитку, за якої досягається гармонія екологічних, соціальних, економічних, політичних взаємовідносин та співвідношень; всебічне врахування не тільки культурно-історичних особливостей національного розвитку, а й основних реалій суперечливого, однак цілому взаємозалежного та цілісного світу; суперечливість, взаємозалежність та тенденції досить динамічних змін загальнолюдських, національних, класових, групових та особистісних інтересів. Термін «національна безпека» зазвичай пов'язується зі Збройними силами, внутрішніми військами та іншими відповідними спецслужбами.

У процесі досліджень сформувався два напрями щодо визначення поняття «національна безпека».

Згідно першого, національна безпека розглядається у контексті національних інтересів (С. Браун, Б. Броді, У. Липман, М. Каплан, Дж. Коллінз, Г. Моргентау, С. Хоффман та ін.), а згідно другого – в контексті базисних цінностей суспільства (А. Уолферс, К. Норр, Ф. Трегер, Д. Кауфман, А. Архарія та ін.).

Однак, в межах обох підходів виникає основна проблема необхідності визначення множини національних інтересів або національних цінностей. Під час введення поняття «національна безпека» в політичний лексикон, воно використовувалося передусім як синонім обороноздатності держави і до середини восьмидесятих років ХХ ст. під цим поняттям головним чином розуміли саме воєнну та політичну безпеку держав.

Але в подальшому поняття «національна безпека» й проблему її забезпечення починають розглядати з різних сторін. Критичний аналіз та узагальнення сучасних наукових праць дозволили систематизувати такі науково-методичні підходи до розуміння поняття «національна безпека».

Законом України «Про основи національної безпеки України» визначено, що її національна безпека має забезпечуватися шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку загальнодержавних та галузевих концепцій, доктрин, стратегій та програм, у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах.

Екс-міністр оборони США Г. Браун стверджував, що «національна безпека – здатність зберігати територію, підтримувати економічні відносини з іншими країнами світу, на різних рівнях захищати від зовнішнього негативного впливу свої інститути та систему управління, контролювати свої кордони» [2].

Вітчизняні дослідники О. М. Гончаренко, Е. М. Лисицин, В. Б. Вагапов схильні вважати, що національна безпека – категорія, яка характеризує ступінь (міру, рівень) захищеності життєво важливих інтересів, прав та свобод особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам і цінностям суспільства та держави.

А. В. Возженников пропонує під національною безпекою розуміти «состояние страны, при котором отсутствуют или устранены (парированы) реальные внешние и внутренние угрозы ее национальным ценностям, интересам и национальному образу жизни, то есть обеспечивается реализация жизненно важных интересов личности, общества и государства» [3].

Як відзначає В. Л. Манілов, національна безпека це: «совокупность связей и отношений, характеризующих такое состояние личности, социальной группы, общества, государства, народа, при котором обеспечивается их устойчивое стабильное существование, удовлетворение и реализация жизненных потребностей, способность к эффективному парированию внутренних и внешних угроз, саморазвитию и прогрессу» [4].

Таким чином дослідники, нормативні документи дають різні тлумачення поняття «національна безпека» через його складний та багатокомпонентний характер.

З огляду на сказане національна безпека є змінною величиною. За своєю суттю це інтегральна багатокомпонентна оцінка наявного (бажаного, прогнозованого) рівня (ступеню) захищеності життєво важливих національних інтересів та умов їх реалізації, зокрема, стану соціально-економічної системи, соціальних та політичних інститутів в країні, спроможності національних збройних сил протистояти загрозам територіальній цілісності та незалежності держави тощо.

Конкретне значення національної безпеки завжди знаходиться на інтервалі від абсолютної безпеки (ідеальний стан), коли події, явища, процеси, які

породжують небезпеки реалізації національних інтересів повністю відсутні, до абсолютної небезпеки, коли сукупний вплив вказаних небезпек вносить до порядку денного питання про можливість існування соціальної системи (держави), наприклад, питання щодо загрози її розпаду, насильницької зміни конституційного устрою тощо [5].

Таким чином за будь-яких умов національну безпеку в цілому та її складові не можна розглядати як стан, коли немає небезпеки або як статичну величину.

Бажаний рівень національної безпеки (гарантований, критично допустимий чи недопустимий тощо) часто розглядається як мета, спосіб або необхідна умова життєдіяльності (прогресивного розвитку) людини, соціальної групи, суспільства чи держави. Вказаний розвиток можна уявити як рух по певній траєкторії у середовищі, що характеризується сукупністю взаємозумовлених факторів зовнішнього та внутрішнього характеру, які можуть бути описані певним набором індикаторів.

У такому розумінні «національна безпека» є системною кількісно-якісною характеристикою розвитку соціальної системи, як об'єкта реальної дійсності.

Таким чином конкретний рівень національної безпеки формується в руслі об'єктивних і суб'єктивних процесів, під прямим та опосередкованим впливом багатьох факторів, які можуть мати економічне, політичне, воєнне, природне, техногенне чи інше походження.

В цілому слід зазначити, що в Україні досить інертно відбувається процес формування безпекового законодавства. Тим більше, що на сьогодні майже відсутні серйозні розробки стосовно зазначених питань, і дане питання потребує більш детального розгляду, аніж проведення аналізу чинного закону України «Про основи національної безпеки України» і Стратегії національної безпеки України [6]. Всебічне висвітлення теоретико-правових основ забезпечення безпеки України, як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, вимагає розгляду теоретико-правових основ забезпечення національної безпеки та розвитку правової науки у галузі безпеки, а також правових основ та системи забезпечення державної безпеки України. Це сприятиме подальшому аналізу повноважень відповідних суб'єктів сектору безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Ситник Г. П., Богданович В. Ю., Єжєєв М. Ф. Геополітика і національна безпека України (Опорний конспект дистанційного курсу навчальної дисципліни): Навчальний посібник. К.: Міленіум, 2003. – 80 с.
2. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика: Навч. посібник / Г. П. Ситник, В. М. Олуйко, М. П. Вавринчук; за заг. ред. Г. П. Ситника. – Хмельницький; К.: Вид-во «Кондор», 2007. – 616 с.
3. Сергійчук В. І. Етнічні межі та менталітет українського народу: Монографія – 2-е вид. / В. І. Сергійчук. – К.: Укр. видав. спілка, 2000. – 430 с.
4. Гаджиев К. С. Введение в геополитику: Уч. для вузов / К. С. Гаджиев. – М.: Изд-во Логос, 1998. – 416 с.
5. Ситник Г. П. Державне управління національною безпекою України (теорія і практика): Монографія / Г. П. Ситник. – К.: НАДУ, 2004. – 408 с.
6. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лютого № 105/2007 // Стратегічна панорама. – 2007. – № 1. – С. 3-13.